

**Małgorzata Karolina Piekarska**

Muzeum Niepodległości w Warszawie  
ORCID: 0000-0002-6551-6839

**Co to znaczy obywatel?**

Katalog przygotowanej przez Niemieckie Muzeum Historyczne wystawy, dotyczącej obywatelstwa i poczucia przynależności, to ilustracja, ułożonej w chronologicznej narracji, opowieści o przemianach znaczenia obywatelstwa. Autorzy uznali, że to wiek XIX był epoką jego powstawania i kształtowania jako prawnego ustanowienia przynależności. Przedstawili, w jaki sposób pojęcie świadomego obywatela, ceniącego wolność i domagającego się politycznej partycypacji, zanosły francuskie wojska przez Niemcy aż po Warszawę. Uzmysłowali zwiedzającym, a co za tym idzie czytelnikom katalogu, że to Kodeks Napoleona wprowadził w całej Europie model obywatelstwa, który dominował aż do schyłku stulecia.

Publikacja zawiera dziewięć rozdziałów, w których autorzy opowiedzieli o tym, czym jest kolonializm i rasizm, jak podchodzono do emigrantów, kobiet i wszelkich mniejszości.

Autorzy skupili się na unarodowieniu obywatelstwa, czyli coraz częstszym wiązaniu go z przynależnością narodową, co w XIX wieku wpływało na migrację zarobkową pomiędzy trzema krajami. Na wystawie, a co za tym idzie w katalogu, obecne są, związane z Polską, ale i z Francją czy Niemcami, ważne postaci XIX oraz przełomu XIX i XX wieku, jak Fryderyk Chopin, Maria Skłodowska-Curie czy Róża Luksemburg.

XX wiek przyniósł wielkie przemiany w pojmowaniu obywatelstwa, a narodowe antagonizmy dominujące przez jego pierwszą połowę aż do okresu po drugiej wojnie światowej doprowadziły do rosnącej kontroli,

przymusu i izolacji, czyli postępowań sądowych, oskarżeń o dezercję, zdradę etc. Tworzono wtedy obozy dla obcych, dochodziło do ich stygmatyzacji i selekcji według kryterium obywatelstwa (i coraz częściej według cech „rasowych”).

Autorzy katalogu twierdzą, że rok 1989, a następnie przełom XX i XXI wieku oraz zyskująca na znaczeniu liberalna koncepcja obywatelstwa, zbliżyły do siebie Niemcy, Polskę i Francję bardziej niż kiedykolwiek. Wprawdzie pokazują tendencje, które są przeciwieństwem, np. renacjonalizacja (Brexit etc.), to jednak głównie skupili się na tym, co wspólne. Przeanalizowali przy tym czym jest „dystrybucja obywatelstwa”, a przede wszystkim ukazali przepaść dzielącą „decydentów” (ministrów, sędziów, urzędników administracji) od ludzi starających się o obywatelstwo (wnioskodawców, migrantów i przedstawicieli mniejszości w roli petentów).

Poddali analizie dwie grupy społeczne, które charakteryzował długotrwały brak obywatelstwa bądź „obywatelstwo niepewne”, czyli kobiety i Żydów. Przedstawili również plusy i minusy życia człowieka związane z obywatelstwem, a także wiążące się z tym pojęciem uprzedzenia i dyskryminacje rasistowskie, kulturowe oraz religijne.

Ten podział świata na „obywateli” i „poddanych” zilustrowali przedmiotami, fotografiami, dokumentami, a także dziełami sztuki pochodzącymi ze zbiorów różnych placówek muzealnych – głównie z Muzeum Historii Niemiec i źródeł francuskich, ale nie zabrakło akcentu polskiego. To między innymi dwa obiekty ze zbiorów Muzeum Niepodległości. Pierwszy to pochodzący z 1946 roku plakat autorstwa Edmunda Johna (1894–1989) *ZIEMIE ODZYSKANE – przyszłość Polski wywalczył i utrzyma BLOK DEMOKRATYCZNY* (nr inw. Pl.237), który pokazuje dwie męskie postaci odwrócone do widza plecami. Jedna z nich wsparta na kilofie wskazuje na widoczne w oddali zarysy budynków fabrycznych i kopalni. Nie mamy więc wątpliwości, że przyszłość Polski stanowi ta industrialna konstrukcja.

Drugi plakat pochodzi z roku 1952, a jego autorem jest Lucjan Jagodziński (1897–1971). Nosi tytuł *KOBIETA W POLSKIEJ RZECZPOSPOLITEJ LUDOWEJ MA RÓWNE Z MĘŻCZYZNĄ PRAWA WE WSZYSTKICH DZIEDZINACH ŻYCIA PAŃSTWOWEGO, POLITYCZNEGO, GOSPODARCZEGO I KULTURALNEGO. Z ART. 66 KONSTYTUCJI POLSKIEJ RZECZPOSPOLITEJ LUDOWEJ* (nr. inw. Pl.702). Na szarym tle przedstawiona jest kobieta w ujęciu popiersiowym, w pozie *trois-quatre* w lewo, z białą kartką papieru w ręku. Ubrana jest w biały

fartuch laborantki, a za nią widać obiekty przemysłowe. Biały fartuch jest tu symbolem odpowiedzialnej pracy, do której dopuszczono kobiety.

Oba plakaty świetnie ilustrują opowieść o historii powojennej Polski i o tym jak postrzegano w niej rolę obywatela-robotnika, a także jak odnoszono się do praw kobiet.

**Małgorzata Karolina Piekarska**

**Dorlis Blume, Dieter Gosewinkel, Raphael Gross, *Staatsbürgerschaften. Frankreich, Polen, Deutschland seit 1789*, Deutsche Historisches Muzeum und Piper Verlag GmbH, München 2022, ss. 256.**